

Etniczność jako instrument oddziaływania społecznego w polityce Wolnościowej Partii Austrii

EWA GODLEWSKA

DR

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Wydział Politologii
e-mail: ewa.godlewska(at)poczta.umcs.lublin.pl

Słowa kluczowe Wolnościowa Partia Austrii, mniejszości narodowe, imigranci, populizm

Abstrakt Austria należy do państw o ustabilizowanym systemie partyjnym. Kluczową rolę odgrywają w nim Socjaldemokratyczna Partia Austrii (*Sozialdemokratische Partei Österreichs*, SPÖ) oraz Austriacka Partia Ludowa (*Österreichische Volkspartei*, ÖVP). Formacją, która w ostatnich kilkunastu latach coraz mocniej akcentuje swoją obecność na austriackiej scenie politycznej, jest też Wolnościowa Partia Austrii (*Freiheitliche Partei Österreichs*, FPÖ). Niniejszy artykuł stanowi próbę wskazania przyczyn współczesnych sukcesów wyborczych Wolnościowej Partii Austrii oraz ich skutków. Podjęta analiza umożliwi weryfikację tezy, według której FPÖ zawdzięcza obecną popularność przede wszystkim głoszeniu haseł piętnujących mniejszości narodowe i imigrantów i nawiązujących do etnicznej jednorodności narodu austriackiego.

Ethnicity according to the Austrian Freedom Party

Keywords Austrian Freedom Party, national minority, immigrants, populism

Abstract Austria belongs to countries with a stable party system. The Social Democratic Party of Austria (*Sozialdemokratische Partei Österreichs*/SPÖ) and the Austrian People's Party (*Österreichische Volkspartei*/ÖVP) play a key role. The Austrian Freedom Party (*Freiheitliche Partei Österreichs*/FPÖ) is the formation which in the last dozen or so years has been increasingly accentuating its presence on the Austrian political scene. This article is an attempt to show the reasons for the current electoral successes of the Austrian Freedom Party and their consequences. The analysis undertaken in the article will allow verification of the thesis, according to which the party of today's successes owes above all to the slogans directed against national minorities and immigrants, thus referring to the ethnic homogeneity of the Austrian nation.

Uwagi wstępne

Austria jest państwem o ustabilizowanym systemie partyjnym, w którym rzadko dochodzi do przetasowań na scenie politycznej. Ze względu na koncentrację głosów Ryszard Herbut określił ten system mianem wielopartyjnego, ale zdominowanego przez dwie partie (Antoszewski, Herbut, 1999, s. 252). Kluczową rolę odgrywają w nim Socjaldemokratyczna Partia Austrii oraz Austriacka Partia Ludowa. Formacją, która w ostatnich kilkunastu latach coraz mocniej akcentuje swoją obecność na austriackiej scenie politycznej, jest też Wolnościowa Partia Austrii.

Partie są podmiotami mającymi realny wpływ na realizację polityki etnicznej w Austrii. Brak zasady formowania gabinetów jednopartyjnych doprowadził do zniekształcenia modelu rządów parlamentarnych, gdyż w takich warunkach niemożliwe jest efektywne kontrolowanie gabinetu przez opozycję, a decyzje polityczne podejmowane są nie w parlamencie, ale na forum nieformalnej komisji koalicyjnej (Kosowska-Gąstoł, 2010, s. 17). Problematyka mniejszościowa znajduje odbicie w programach większości austriackich ugrupowań politycznych, a wydarzenia ostatnich lat dowodzą, że te kwestie zyskują na znaczeniu. Szczególne miejsce zajmują w założeniach programowych Wolnościowej Partii Austrii.

Powstała po II wojnie światowej FPÖ pierwsze sukcesy odnotowała w Karyntii. Od lat 80. XX wieku jest stałym aktorem austriackiej sceny politycznej. Kilkukrotnie współtworzyła koalicję rządową na szczeblu federacji. Jej osiągnięcia wyborcze niejednokrotnie wzbudzały kontrowersje, gdyż partia uchodzi za ugrupowanie skrajnie prawicowe i populistyczne. Głoszone przez nią hasła koncentrują się w dużej mierze na specyficznie rozumianej etniczności.

Artykuł stanowi próbę wskazania przyczyn współczesnych sukcesów wyborczych FPÖ oraz ich skutków. Okazją do przeprowadzenia pogłębionej analizy stały się wybory lokalne w Wiedniu w 2015 (FPÖ uzyskała 32,3% głosów), wybory prezydenckie w 2016 oraz wybory parlamentarne w 2017 roku. Po tych ostatnich Wolnościowa Partia Austrii podpisała umowę koalicyjną z Austriacką Partią Ludową.

Analiza umożliwi weryfikację tezy, według której partia swoją popularność zawdzięcza przede wszystkim głoszeniu haseł piętnujących mniejszości narodowe i imigrantów i nawiązujących do etnicznej jednorodności narodu austriackiego.

FPÖ na austriackiej scenie politycznej

Kongres założycielski Wolnościowej Partii Austrii odbył się 7 kwietnia 1956 roku, a pierwszym przewodniczącym został były nazista i oficer SS Anton Reinthaller. Historia FPÖ sięga jednak 1949 roku, gdyż wywodzi się ona z powstałego wówczas neofaszystowskiego ugrupowania Związek Niezależnych (*Verband der Unabhängigen*, VdU), który miał być alternatywą dla obozu socjalistów oraz środowisk związanych z Kościołem katolickim.

Pierwsze znaczące sukcesy Wolnościowa Partia Austrii odniosła pod przewodnictwem charyzmatycznego lidera Jörga Haidera. Polityk rozpoczął karierę w młodym wieku. W 1979 roku, mając 29 lat, został posłem do Rady Narodowej, a w latach 1983–1986 był przewodniczącym FPÖ w Karyntii. Zasiadnął wówczas z wypowiedzi, w których pochwalał postawę komendanta

obozu w Oświęcimiu Rudolfa Hessa oraz przekonywał, że cudzoziemcy częściej wchodzą w konflikt z prawem niż Austriacy.

Warto odnotować, że Haider poróżnił się z mniejszością słoweńską w Karyntii. Jeszcze w połowie lat 80. XX wieku szydził z filmu *Dorf an der Grenze* (Graniczna wieś), który opowiadał o losach mieszkających w tym landzie Słoweńców, ukazując ich w dobrym świetle. Ofiarą jego krytyki padła również Trautl Brandstaller, reżyserka filmu dokumentalnego o podobnej tematyce – *Fremde in der Heimat* (Obcy w ojczyźnie). Ostro sprzeciwiał się też wtedy nauczaniu w dwóch językach w karyntkich szkołach, twierdząc nawet, że niemieckojęzyczne dzieci są w nich dyskryminowane. Uważał, że to zagraża utrzymaniu tożsamości narodowej, i podkreślał, że uczniów powinno się dzielić według kraju pochodzenia. Jawnie opowiadał się również za czystością etniczną narodu. W swojej książce z 1993 roku, zatytułowanej *Die Freiheit, die ich meine* (Wolność, którą mam na myśli), pisał, że politykę państwa powinno się oprzeć na tym założeniu. Jedną z przyczyn nieporozumień z mniejszością słoweńską w Karyntii był ponadto stosunek Haidera do przyznanych im praw językowych, tj. prawo do używania dwujęzycznych oznaczeń topograficznych oraz używania języka mniejszości w urzędach (Godlewska, 2011, s. 98–101).

Haider miał osiągnięcia w Karyntii, ale doprowadził też do wybuchu konfliktu wewnątrz partii, krytykując ówczesnego lidera FPÖ Norberta Stegera za próby reformowania ugrupowania i pójścia w kierunku liberalizmu – Steger był zwolennikiem wolnego rynku i polityki anty-etatystycznej. Początkowo ta zmiana przynosiła efekty i kiedy tzw. wielka koalicja przeżywała kryzys, SPÖ zaczęła postrzegać FPÖ jako potencjalnego sojusznika, a w 1983 roku partie utworzyły rząd koalicyjny, w którym Steger został wicekanclerzem oraz ministrem handlu. Co ciekawe, w ówczesnych wyborach Wolnościowa Partia Austrii odnotowała najgorszy wynik w historii, uzyskując zaledwie 5% głosów (Luther, 2008, s. 105–106).

W sporze między Stegerem a Haiderem na korzyść tego drugiego przemawiały wyniki wyborów. Na szczeblu centralnym poparcie dla partii oscyloowało wokół 5%, podczas gdy uzyskiwane w Karyntii wyniki były dwucyfrowe: w 1979 roku było to 11,7%, a pięć lat później już 16% (Stirnemann, 1985, s. 666). W 1986 roku Haider został wybrany na przewodniczącego Wolnościowa Partia Austrii. Osobistemu sukcesowi polityka towarzyszyła jednak porażka partii na szczeblu centralnym – w przedterminowych wyborach parlamentarnych FPÖ uzyskała słaby wynik i przeszła do opozycji.

Poglądy nowego lidera spowodowały zmianę profilu partii. Haider wyraźnie odciął się od liberalnych pomysłów swojego poprzednika. Pod jego przewodnictwem nasiliła się retoryka populistyczna ugrupowania i na znaczeniu zyskały takie hasła jak sprzeciw wobec imigracji czy nawoływanie do czystości etnicznej narodu austriackiego.

Gdy w 1991 roku Haider udzielił kontrowersyjnego wywiadu, w którym wyraził aprobatę dla polityki zatrudnienia w III Rzeszy, został z inicjatywy SPÖ i ÖVP usunięty ze stanowiska gubernatora Karyntii¹. Nie przeszkodziło mu to jednak w podejmowaniu dalszych wysiłków na

¹ Pełnił tę funkcję od 1989, a potem znów od 1999 roku. Był premierem aż do tragicznej śmierci w 2008 roku (zob. Zöchling 2000).

rzecz ograniczenia napływu imigrantów do Austrii. FPÖ doprowadziła do zorganizowania na przełomie stycznia i lutego 1993 roku referendum, które miało stać się bodźcem do wprowadzenia restrykcyjnej polityki imigracyjnej, w tym zaostrzenia kontroli na granicach. Głosowanie odbyło się pod hasłem „Austria przede wszystkim” (*Austria first*). Jego inicjatorzy nie odnieśli jednak sukcesu politycznego, gdyż głos oddało jedynie 417 tys. (niespełna 7%) obywateli (Gärtner, 2002, s. 23–24). Był to jednak sygnał, że FPÖ może w przyszłości mobilizować wyborców, posługując się retoryką antyimigrancką. Odpowiedzią na referendum były zainicjowane przez organizacje pozarządowe i Kościół katolicki masowe demonstracje piętnujące ksenofobię, które przyjęły nazwę *Morze świec* (*Sea of Candles, Lichtermeer*). W akcji wzięło udział 300 tys. osób (Kraler, Sohler, 2007, s. 19–20, 28).

Okres przywództwa Haidera to powolne umacnianie pozycji Wolnościowej Partii Austrii. W wyborach parlamentarnych w 1994 roku FPÖ miała poparcie na poziomie 22,5%, co oznacza, że po raz pierwszy na partię oddano ponad milion głosów. Pięć lat później wynik był jeszcze wyższy – 26,9% (FPÖ Bildungsinstitut, 2017, s. 14–15). Rok 1999 okazał się jedną z przełomowych dat w historii ugrupowania, gdyż uzyskało wówczas wynik lepszy niż ÖVP i SPÖ. Pod wpływem ostrej międzynarodowej krytyki Haider nie został jednak wybrany na stanowisko kanclerza i funkcję tę powierzono Wolfgangowi Schüsselowi z ÖVP. Niemniej FPÖ weszła do koalicji rządowej, co doprowadziło do dyplomatycznego bojkotu ze strony państw członkowskich Unii Europejskiej. Haider musiał w końcu zrezygnować z przewodniczenia partii.

Po kilku latach wspólnych rządów ÖVP i FPÖ doszło do kryzysu koalicyjnego, a w konsekwencji również do rozłamu w szeregach Wolnościowej Partii Austrii, której członkowie nie umieli zdecydować, czy chcą pozostać w rządzie. 17 kwietnia 2005 roku część polityków FPÖ utworzyła nowe ugrupowanie – Sojusz na rzecz Przyszłości Austrii (*Bündnis Zukunft Österreich, BZÖ*). BZÖ zdecydowała się dalej współtworzyć rząd, obsadzając urząd wicekanclerza i dwa ministerstwa. Pierwszym szefem partii został Haider. Funkcję tę pełnił do swojej śmierci w 2008 roku.

Koalicja rządowa rozpadła się w 2006 roku, a w odbywających się w październiku tego roku wyborach parlamentarnych zwycięstwo uzyskała Socjaldemokratyczna Partia Austrii. Podczas kolejnych kilku lat poparcie dla FPÖ malało, w 2010 roku Wolnościowa Partia Austrii zaczęła jednak ponownie odnosić sukcesy polityczne. W wyborach prezydenckich kandydatka FPÖ Barbara Rosenkranz uplasowała się na drugiej pozycji, zyskując poparcie 15,2% wyborców. Polityk słynęła z bardzo radykalnych poglądów. Podawała w wątpliwość istnienie komór gazowych podczas II wojny światowej oraz uważała, że zakaz odwoływania się do nazizmu jest niezgodny z konstytucyjną zasadą wolności słowa. Negowała również Holocaust (Morawski, 2010).

W wyborach lokalnych w Wiedniu w październiku 2015 roku FPÖ uzyskała rekordowe 32,2% głosów. Podczas kampanii wyborczej lider partii Heinz-Christian Strache domagał się wzmocnienia kontroli na granicach, preferencyjnego traktowania chrześcijańskich migrantów i obrony „zachodniego charakteru Austrii”. Twierdził też, że w celu powstrzymania napływu obcokrajowców na granicy austriackiej powinno pojawić się ogrodzenie (*Lewica wygrywa..., 2015*).

Na podobnych hasłach swoją kampanię oparł kandydat FPÖ w wyborach prezydenckich w 2016 roku – Norbert Hofer. W pierwszej turze głosowało na niego 35,05% wyborców (oe24, 2016), ale ostatecznie przegrał niewielką różnicą głosów z niezależnym kandydatem Aleksandrem van der Bellinem. Wynik był jednak sygnałem, że nastroje społeczne się zmieniają.

15 października 2017 roku odbyły się w Austrii przedterminowe wybory parlamentarne. FPÖ z poparciem 26% wyborców zajęła wprawdzie trzecie miejsce, ale przejście socjaldemokratów do opozycji otworzyło ugrupowaniu drogę do rozmów koalicyjnych ze zwycięską ÖVP, w których efekcie powołano rząd pod przewodnictwem Sebastiana Kurza.

Etniczność w programie Wolnościowej Partii Austrii

FPÖ określana jest jako ugrupowanie skrajnie prawicowe, narodowo-konserwatywne oraz populistyczne. Często podkreśla się również jej antyimigranckie nastawienie. Partia od samego początku budowała swoją pozycję na akcentowaniu niechęci wobec cudzoziemców i mniejszości narodowych. Sami działacze forsowali natomiast wizerunek obrończyni „austriackiej tożsamości narodowej”.

Kluczowe znaczenie w rozważaniach na temat etniczności ma pojęcie *Heimat*. Może być synonimem ojczyzny, jednak w założeniach programowych Wolnościowej Partii Austrii było używane w zupełnie innym znaczeniu – raczej jako tożsamość kulturowa narodu. Trzeba jednak zaznaczyć, że na przestrzeni lat *Heimat* było terminem różnie definiowanym.

W programie Związku Niezależnych z 1954 roku Austrię określono jako „państwo niemieckie” (*deutscher Staat*). Sformułowanie to wzbudzało wiele kontrowersji i stało się przyczyną nieufności do formacji. Podobne elementy zawierały pierwsze dokumenty programowe Austriackiej Partii Ludowej – *Vierzehnpunkte-Programm* z 1955, *Salzburger Bekenntnis* z 1964 oraz *Bad Ischler Programm* z 1968 roku (por. Reiter, 1982).

W 1985 roku w Salzburgu uchwalono kolejny program partii (Stirnemann, 1985, s. 657–661, 667–673). Przewodnim hasłem stało się polityczne odnowienie Austrii (*Österreich politisch erneuern*). W dokumencie zdefiniowano naród jako wspólnotę odwołującą się do tych samych wydarzeń historycznych i pielęgnującą pamięć o swoim pochodzeniu, a także jednolitą pod względem językowym i kulturowym. Uznano, że cechy te powinny być w szczególny sposób chronione.

Działacze partyjni uznali, że większość Austriaków przynależy do niemieckiej wspólnoty etnicznej i kulturowej, co było wyraźnym nawiązaniem do idei pangermanizmu i wcześniejszych założeń programowych. W kolejnych fragmentach odniesiono się do zasady równości i zakazu dyskryminacji, łącząc wyraźnie te kwestie z posiadaniem obywatelstwa. Prawną ochronę przewidziano jedynie dla mniejszości narodowych zamieszkujących tereny należące do Austrii od dawna, uznanych przez władze za *Volksgruppen*². Dodatkowo wyrażono troskę

² Określenie to odnosi się do wspólnot, które na mocy ustawy o grupach narodowościowych z 1976 roku definiowano jako grupy, których członkowie mają obywatelstwo austriackie, używają języka różniącego się od języka niemieckiego oraz posiadają wyróżniające cechy etniczne (§ 1 ust. 2). Bardzo istotny jest również termin grupy zamieszkałe

o niemieckojęzyczną grupę etniczną w Tyrolu Południowym i zapowiedziano wzmoczenie wysiłków służących umacnianiu dobrosąsiedzkich stosunków z Włochami oraz wsparcie kultury regionu.

W programie z 1985 roku znaleźć można również odniesienia do kwestii migracji zarobkowych. Jego twórcy przyznawali, że imigrantom należy zapewnić godziwe warunki pracy i odpowiednie wynagrodzenie, opowiedzieli się jednak przeciwko nadawaniu im jakichkolwiek praw politycznych. Zwracali również uwagę na społeczne aspekty ich obecności na terytorium Austrii i twierdzili, że imigracja zarobkowa powinna być rozpatrywana w kategoriach zagrożenia dla rodzimych pracowników. Priorytetem miało być więc dążenie do zatrudnienia jak największej liczby obywateli kraju oraz stopniowe ograniczenie liczby cudzoziemców. Negowano tym samym, że Austria jest państwem imigranckim.

W 1995 roku Haider formalnie ogłosił, że reprezentowana przez niego partia zrywa z ideą pangermanizmu. W dokumencie programowym powstałym dwa lata później, zmienionym następnie w 2005 roku (FPÖ, 2005), zrezygnowano z kontrowersyjnego określenia „naród niemiecki” i mowa była już wyłącznie o narodzie austriackim.

Na podstawie analizy założeń z 1997 roku można wysnuć wniosek, że odwołanie się do jednolitości etnicznej oraz podkreślenie niezależności narodu było najważniejszą zmianą programową partii. W dokumencie z 1997 roku położono nacisk na patriotyzm, solidarność obywateli oraz dążenie do utrzymania dziedzictwa kulturowego Austrii. Zdaniem autorów pojęcie ojczyzny należało rozpatrywać nie tylko w kategoriach geograficznych, lecz również etnicznych i kulturowych.

Nie uległo natomiast zmianie nastawienie do imigrantów i mniejszości narodowych. Podkreślono, że Austria ze względu na położenie geograficzne, strukturę społeczną, gęstość zaludnienia oraz zasoby naturalne nie jest i nie powinna być państwem imigracyjnym. Wyrażono zdecydowany sprzeciw wobec nieograniczonego i niekontrolowanego napływu ludności, argumentując to koniecznością ochrony obywateli i twierdząc, że jakiegokolwiek inne rozwiązanie byłoby nieodpowiedzialne i stwarzało zagrożenie dla interesów społeczeństwa austriackiego. Tym samym opowiedziano się za restrykcyjną (zdaniem autorów programu: odpowiedzialną) polityką azylową. Taką ochronę przewidziano jedynie dla osób prześladowanych i przyjęto, że należy się skoncentrować na umożliwieniu cudzoziemcom powrotu do państw pochodzenia.

Za integralną część narodu austriackiego uznano natomiast mniejszości, których obecność na terenach państwa miała uzasadnienie historyczne – zostały enumeratywnie wymienione w programie partii. Do takich zaliczono mniejszość słoweńską, chorwacką, węgierską, czeską, słowacką i romską.

Po rozłamie w partii i odejściu Haidera liderem został Heinz-Christian Strache. FPÖ pod jego kierownictwem stała się jeszcze bardziej radykalna, a nastawienie antyimigranckie i antyislamskie się nasiliło.

(*beheimateten Gruppen*). W Austrii obejmuje ono grupy obywateli zamieszkujących na terytorium państwa co najmniej od trzech pokoleń (Bundesgesetz, 1976).

W najnowszym programie FPÖ, z 18 czerwca 2011 roku (FPÖ, 2011), jeszcze większy nacisk położono na zabezpieczenie interesów społeczeństwa austriackiego. Obrona ojczyzny, jako części niemieckojęzycznej wspólnoty kulturowej, stała się priorytetem. Zgodnie z przedstawionymi tezami Austria ma chronić swoje terytorium i swoich obywateli, ale również za wszelką cenę zachować neutralność, a do obowiązków administracji państwowej należy dbałość o tradycję, tożsamość i kulturę.

Jednym z najważniejszych haseł programowych stała się krytyka polityki imigracyjnej. Partia twierdziła, że imigranci stali się obciążeniem dla państwa, a udzielanie im pomocy odbywa się m.in. kosztem świadczeń dla emerytów, dlatego zatrzymanie imigracji staje się warunkiem niezbędnym utrzymania tożsamości kulturowej i bezpieczeństwa publicznego. Po raz kolejny podkreślała, że Austria nie może być państwem imigranckim. Jej liderzy przekonywali przy tym, że stanowisko nie wynika z niechęci do cudzoziemców, ale z zaobserwowanych „obciążeń systemu”.

FPÖ dostrzegала różnicę między imigrantami ekonomicznymi (których napływ powinien być znacznie ograniczony) a uchodźcami i opowiadała się za udzielaniem pomocy jedynie tym drugim. Taka pomoc miała być jednak uzależniona od postawy osób, którym pozwolono by zostać w kraju. Jej adresatami mogliby być jedynie cudzoziemcy legalnie przebywający na terytorium państwa, respektujący austriackie prawo i integrujący się ze społeczeństwem, m.in. poprzez obowiązkowe kursy języka niemieckiego. Brak postępów w integracji wiązałyby się z utratą wszelkich świadczeń państwowych, które zresztą miałyby charakter tymczasowy. „Obowiązek integracyjny”, jak to nazywano, był swoistym rodzajem spłacania długu wobec państwa przyjmującego.

Partia podkreślała także, że państwo powinno walczyć z nadużyciami w prawie azylowym i ciągle pamiętać, że priorytetem w tym zakresie jest interes własnych obywateli. Weryfikacja wniosków o udzielenie azylu nie powinna przekraczać sześciu miesięcy, a osobom, które dopuściły się przestępstw, prawo to powinno być bezwzględnie odbierane (FPÖ Bildungsinstitut, 2017, s. 20–21).

Jeśli chodzi o stosunki etniczne, znów zapewniono o konieczności ochrony praw mniejszości, których obecność na terenie państwa była uzasadniona historycznie. Wspólnoty te kolejny raz uznano za nieodłączną część austriackiego społeczeństwa i tym samym wyraźnie je oddzielono od napływowych społeczności imigranckich.

Ciekawym fragmentem nowego programu FPÖ jest pkt 10, zatytułowany *Europa różnorodności (Europa der Vielfalt)*. Europa została w nim przedstawiona jako historycznie ukształtowana wspólnota narodów i grup autochtonicznych, której obca jest wielokulturowość wynikająca m.in. z globalizacji i napływu ludności. Przejawem odpowiedzialności europejskich polityków powinna być więc dbałość o tradycję, kulturę i religię. Autorzy założeń programowych FPÖ wyrazili ponadto zdecydowany sprzeciw wobec fanatyzmu i ekstremizmu w Europie.

Głównym hasłem partii stało się określenie „Najpierw Austria” (*Österreich zuerst*). Dbłość o własnych obywateli to dla FPÖ punkt odniesienia dla innych działań oraz element swoście rozumianego patriotyzmu, którego efektem jest narastająca w ostatnich latach niechęć do

islam. Liderzy partii wielokrotnie podkreślali konieczność zaangażowania się w ochronę wolności religijnej przy jednoczesnym zwalczaniu wszelkich przejawów fanatyzmu. Sprzeciwiali się noszeniu w przestrzeni publicznej chust zakrywających twarz i nie chcieli napływu imigrantów z państw muzułmańskich. Nawoływali też do ścisłej kontroli działalności meczetów, szkół i przedszkoli muzułmańskich oraz wprowadzenia zakazu darmowej dystrybucji Koranu (FPÖ Bildungsinstitut, 2017, s. 17, 19). W programie i działaniach inicjowanych przez FPÖ widać więc łączenie islamu z zagrożeniami wynikającymi z fanatyzmu religijnego.

Dużo uwagi kwestiom etnicznym (ze szczególnym naciskiem na politykę migracyjną) poświęcono w kampanii przed wyborami parlamentarnymi w 2017 roku. FPÖ opowiedziała się za zatrzymaniem imigracji, krytykując tym samym politykę otwartych drzwi. Sprzeciwiano się przede wszystkim imigracji ekonomicznej, zgodnie ze stanowiskiem, że państwo ma pomagać i udzielać azylu jedynie osobom prześladowanym, a nawet taka pomoc musi mieć charakter tymczasowy. Każdy, kto nadużyłby prawa do azylu, powinien być natychmiast deportowany. Zaproponowano również, aby świadczenia pieniężne zastąpić pomocą rzeczową, a ponadto włączyć się w rozwiązywanie problemów humanitarnych w państwach, w których doszło do konfliktów zbrojnych, co było jedną z przyczyn napływu cudzoziemców. Ostrej krytyce poddano też unijną politykę kontroli granic i swobodnego przepływu osób (FPÖ, 2017). Co ciekawe, wiele z powyższych haseł uwzględnionych zostało w rządowym programie zatytułowanym *Razem. Dla naszej Austrii (Zusammen. Für unser Österreich)* na lata 2017–2022 (*Regierungsprogramm 2017–2022*).

W programie partii zwraca uwagę fakt, że wiele dziedzin życia publicznego jest postrzeganych przez pryzmat polityki migracyjnej. Odbywa się to na co najmniej trzech płaszczyznach. Szczególnego znaczenia nabierają kwestie bezpieczeństwa. Liderzy nawołują do ograniczenia wydatków na pomoc uchodźcom i zwiększenie nakładów na działalność służb porządkowych oraz zwalczenie przestępczości transgranicznej. Przekonują, że każdy cudzoziemiec dopuszczający się przestępstwa powinien być wydalony z Austrii. Polityka migracyjna skorelowana jest również z polityką socjalną. Świadczenia socjalne powinny być, zdaniem członków partii, powiązane z obywatelstwem, a więc prawo do zasiłków rodzinnych, mieszkania socjalnego i wielu innych form pomocy nie przysługuje imigrantom. FPÖ nie zapomina też o polityce edukacyjnej i dowodzi, że język niemiecki musi mieć uprzywilejowaną pozycję w szkolnictwie, a na uczelniach stać się jedynym językiem wykładowym (FPÖ Bildungsinstitut, 2017, s. 22, 24, 31).

Uwagi końcowe

Historia Wolnościowej Partii Austrii to powolne umacnianie pozycji na scenie politycznej. Kontrowersyjny początek, burzliwa era Haidera, batalia o fotel prezydenta czy współtworzenie koalicji rządowej z Austriacką Partią Ludową to najważniejsze etapy procesu.

Od końca XX wieku partia forsuje wizerunek obrończyni austriackiej tożsamości narodowej. W założeniach programowych z 1997, 2005 oraz 2011 roku podkreślano wagę solidarności i patriotyzmu Austriaków oraz przekonywano o konieczności ochrony dziedzictwa kulturowego Austrii, przy czym pojęcie ojczyzny rozpatrywano tak w kategoriach geograficznych, jak

i etnicznych oraz kulturowych. Zdaniem działaczy partyjnych Austria – z racji położenia geograficznego, struktury społecznej, gęstości zaludnienia i zasobów – nie może być państwem imigracyjnym. Wyraźnie opowiedziano się przeciwko nieograniczonemu napływowi cudzoziemców i uznano, że brak przemyślanej i odpowiedzialnej (czyli w praktyce – restrykcyjnej) polityki w tym zakresie oznacza również brak ochrony własnych obywateli. Zgodnie z najnowszymi założeniami programowymi priorytetem dla władz powinna być ochrona ojczyzny rozumianej jako niemieckojęzyczna wspólnota kulturowa. Co ciekawe, za integralną część owej wspólnoty uznano sześć grup narodowościowych. Zamieszkujące na terytorium państwa mniejszości, których obecność jest uwarunkowana historycznie, wyraźnie oddzielono od społeczności imigranckich.

W ostatnich latach partyjni działacze coraz częściej sięgają po hasła antyimigranckie, ale twierdzenie, że pozycja Wolnościowej Partii Austrii budowana była wyłącznie na takiej retoryce, nie jest prawdziwe. O sukcesie izolowanej jeszcze kilkanaście lat temu formacji zadecydowało wiele czynników. Niewątpliwie jednym z nich była charyzma, energia i przedsiębiorczość liderów partii. Dobrze przygotowane kampanie oraz rozważny dobór tematów i postulatów wyborczych zostały docenione przez austriackie społeczeństwo. W hasłach odwoływano się m.in. do takich kwestii jak wolność jednostki, wolność w gospodarce, obniżenie podatków, ograniczenie roli państwa, zmniejszenie biurokracji i struktur administracyjnych czy większe uprawnienia dla landów. Nie bez znaczenia pozostawał również fakt, że zdominowana w wyniku zawarcia tzw. wielkiej koalicji przez obozy socjaldemokratów i chadeków scena polityczna domagała się wprowadzenia pewnych zmian.

W dobie kryzysu Unii Europejskiej, który ujawnił m.in. nieskuteczność wspólnoty w rozwiązywaniu kluczowych dla kontynentu problemów, na podatny grunt trafiły ponadto hasła bazujące na eurosceptycyzmie. FPÖ opowiada się za absolutnym prymatem zasad konstytucyjnych nad prawem wspólnotowym oraz sprzeciwia się podniesieniu unijnych składek i włączeniu Turcji do europejskiej wspólnoty.

Sukcesy wyborcze Wolnościowej Partii Austrii w drugiej dekadzie XXI wieku to efekt wykorzystywania i podsycania budzących się w społeczeństwie obaw. Te – w czasach kryzysu migracyjnego w Europie – w dużej mierze dotyczą cudzoziemców. Z podobną sytuacją Austria miała już do czynienia w latach 80. ubiegłego wieku. Konflikty na Półwyspie Bałkańskim doprowadziły do wzrostu liczby uchodźców politycznych. W wyniku łączenia rodzin i stosowanego wówczas systemu rekrutacji pracowników (*Gastarbeitsystem*) zwiększeniu uległa również liczba imigrantów zarobkowych. Wolnościowa Partia Austrii wykorzystała ówczesne niezadowolenie społeczne do zbudowania popularności.

Patrząc na wcześniejszą aktywność FPÖ jako partii koalicyjnej, można założyć, że kolejny raz dojdzie do zaostrenia przepisów dotyczących cudzoziemców. Celem wyłonionego pod koniec 2017 roku rządu będzie ograniczenie napływu imigrantów oraz redukcja liczby pozytywnie rozpatrzonych wniosków o azyl.

Bibliografia

- Antoszewski A., Herbut R. (red.) (1999). *Partie i systemy partyjne*. Kraków: Zakamycze.
- Bundesgesetz (1976). Bundesgesetz über die Rechtsstellung der Volksgruppen in Österreich (Volksgruppengesetz). BGBl 396/1976.
- FPÖ (2005). *Das Parteiprogramm der Freiheitlichen Partei Österreichs. Mit Berücksichtigung der beschlossenen Änderungen vom 27. Ordentlichen Bundesparteitag der FPÖ am 23. April 2005 in Salzburg*. Pobrane z: http://fpoe-timelkam.at/wp-content/uploads/2017/03/FPÖE_Partieprogramm.pdf (10.04.2018).
- FPÖ (2011). *Parteiprogramm der Freiheitlichen Partei Österreichs (FPÖ). Beschlossen vom Bundesparteitag der Freiheitlichen Partei Österreichs am 18. Juni 2011 in Graz*. Pobrane z: https://www.fpoe.at/fileadmin/user_upload/www.fpoe.at/dokumente/2015/2011_graz_parteiprogramm_web.pdf (10.04.2018).
- FPÖ (2017). *Österreicher verdienen Fairness. Freiheitliches Wahlprogramm zur Nationalratswahl 2017*. Pobrane z: https://www.fpoe.at/fileadmin/user_upload/Wahlprogramm_8_9_low.pdf (10.04.2018).
- FPÖ Bildungsinstitut (2017). *Info-Kompakt, Die Freiheitliche Partei Österreichs (FPÖ). Geschichte, Programm, Organisation, Kontakte*. Pobrane z: https://www.fpoe.at/fileadmin/user_upload/www.fpoe.at/dokumente/2017/Info-Kompakt.pdf (10.04.2018).
- Gärtner, R. (2002). The FPÖ, Foreigners, and Racism in the Haider Era. W: R. Wodak, A. Pelinka (red.), *The Haider Phenomenon in Austria* (s. 17–31). New Brunswick: Transaction Publishers.
- Godlewska, E. (2011). *Ochrona praw grup narodowościowych w Republice Austrii*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Kosowska-Gąstoł, B. (2010). System partyjny Austrii. W: B. Kosowska-Gąstoł (red.), *Systemy partyjne państw Unii Europejskiej* (s. 11–26). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Kraler, A., Sohler, K. (2007). Austria. W: R. Gropas, A. Triandafyllidou (red.), *European Immigration. A Sourcebook* (s. 19–31). Hampshire: Ashgate Publishing.
- Lewica wygrywa... (2015). *Lewica wygrywa wybory w Austrii*. Pobrane z: <http://wpolityce.pl/swiat/268119-lewica-wygrywa-wybory-w-austrii> (21.04.2016).
- Luther, K.R. (2008). Electoral Strategies and Performance of Austrian Right-Wing Populism 1986–2006. W: G. Bischof, F. Plasser (red.), *The Changing Austrian Voter* (s. 102–120). New Brunswick: Transaction Publishers.
- Morawski, R. (2010). *Pewne zwycięstwo w cieniu nazistowskich hasel, czyli wybory w Austrii*. Pobrane z: <http://stosunki.pl/?q=content/pewne-zwyci%C4%99stwo-w-cieniu-nazistowskich-hase%C5%82-czyli-wybory-w-austrii> (11.01.2015).
- oe24 (2016). *Bundespräsidentenwahl*. Pobrane z: https://file.oe24.at/center/presidential_2sw/index.oe24.clientHeader.html?apaactualBallot=2 (17.05.2016).
- Regierungsprogramm 2017–2022 (2017). *Regierungsprogramm 2017–2022. Zusammen. Für unser Österreich*. Pobrane z: https://www.bundeskanzleramt.gv.at/documents/131008/569203/Regierungsprogramm_2017%e2%80%932022.pdf/b2fe3f65-5a04-47b6-913d-2fe512ff4ce6 (23.04.2018).
- Reiter, E. (1982). *Programm und Programmentwicklung der FPÖ*. Wien: Braumüller.
- Stirnemann A. (1985). Das neue Parteiprogramm der FPÖ – eine kritische Analyse. *Österreichisches Jahrbuch für Politik*, 657–694.
- Zöchling Ch. (2000). *Haider, kim jest*. Kraków: Biały Kruk.